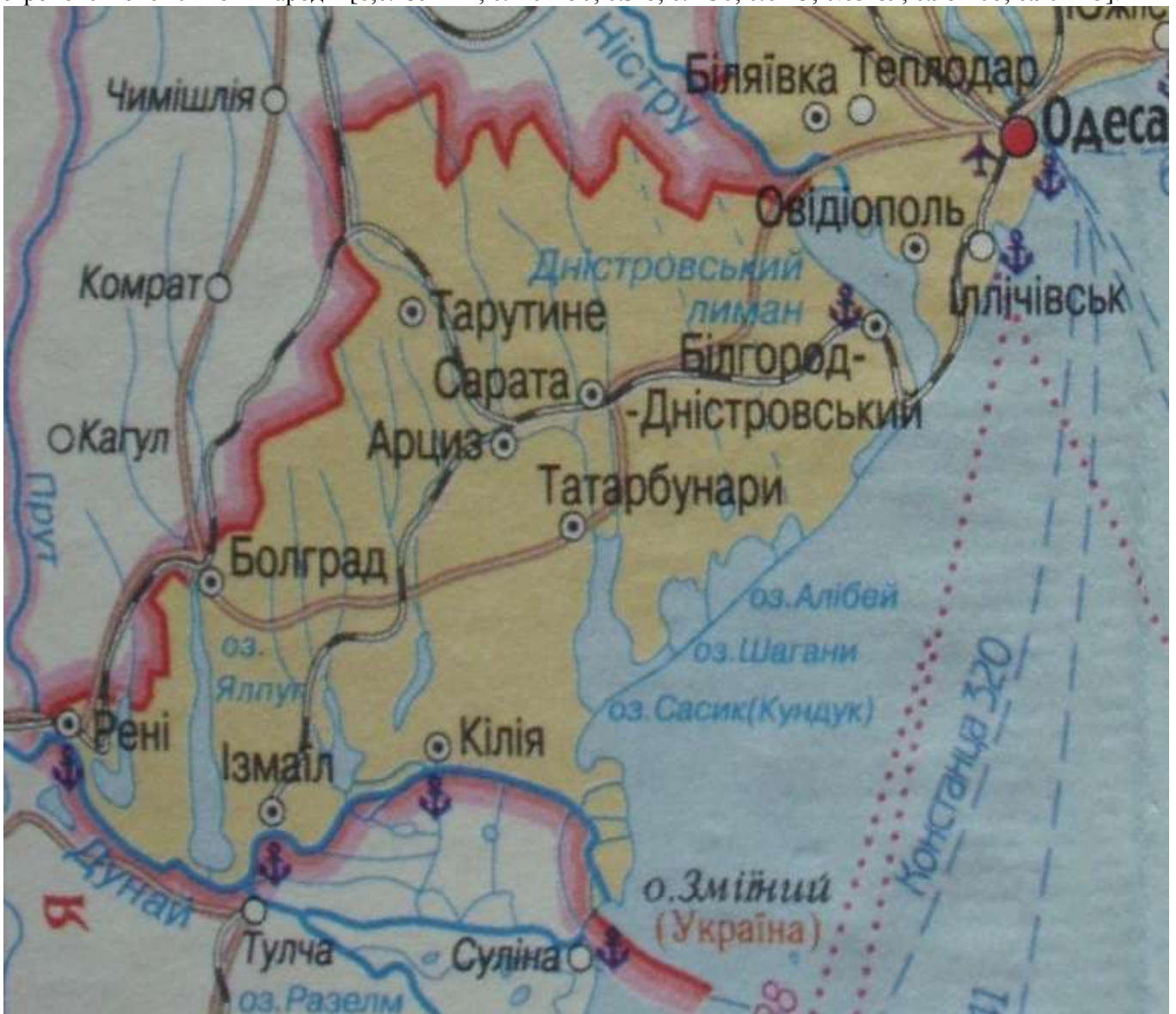

Релігійна культура Дністро-Дунайського міжріччя басейну Чорного моря України в епоху Трипілля в контексті дослідження етногенезу релігійної культури та формування давньоєвропейської спільноти в X-VIII тисячоліттях до нашої ери

Анотація: В статті досліджується релігійна культура Дністро-Дунайського міжріччя басейну Чорного моря України в епоху Трипілля в контексті дослідження етногенезу релігійної культури та формування давньоєвропейської спільноти в X-VIII тисячоліттях до нашої ери.

Ключові слова: Епоха Трипілля, Дністро-Дунайське міжріччя басейну Чорного моря України, X-VIII тисячоліттях до нашої ери, релігійна культура.

X-VIII тисячоліттях до нашої ери на території сучасної України, зокрема в гирлі Дністро-Дунайського міжріччя басейну Чорного моря України, в епоху зародження раннього Трипілля, за останніми археологічними дослідженнями, проходив етногенез релігійної культури, а також формування європейської спільноти народів [6,с.139-144; с.149-150; с.3-8; с.4-30; с.6-13; с.85-89; с.98-106; с.90-115].

Мал. 1. Карта Дністро-Дунайського міжріччя басейну Чорного моря де виявлені ранні трипільські старожитності X-VIII тисячоліть до нашої ери.

Власне на цій території в першій чверті XXI століття внаслідок археологічних досліджень з 1998-по 2015 роки, археологічно доведено, що між гирлами рік Дністра і Дунаю, до басейну Чорного моря та прилягаючих територіях Дністро-Дунайського міжріччя, зароджується найдавніша європейська, відома за пізнішими археологічними джерелами - Трипільська цивілізація [6,с.139-144; с.149-150; с.3-8; с.4-30; с.6-13; с.85-89; с.98-106; с.90-115].

Власне в X-VIII тисячоліттях в Дністро-Дунайському міжріччі басейну Чорного моря, в епоху зародження раннього Трипілля, розвиваються більш продуктивні форми пастушої культури та релігійної культури, які приводять до кристалізації індо-європейської, чи Трипільсько-європейської нації в рамках відомої в історичній науці, арійсько-слов'янської спільноти, яка активно зароджується і розвивається в Причорномор'ї з X по VIII тисячоліття до нашої ери [1, с.149-150].

За 18 сезонів наукових археологічних досліджень, науково засвідчено, що власне від регіонів рік Прута, гирл та міжріччя рік Дністра та Дунаю, до регіонів Причорномор'я, в давніх індо-європейських народів, предків давніх слов'ян та майбутніх українців, чехів, словаків, поляків, хорватів, сербів, словенців та інших народів, розвивається релігійне світобачення та релігійна культура. Власне на цій території у міжріччях гирл рік Дністра та Дунаю, за останніми власними археологічними дослідженнями Кафедри Українознавства Інституту Східної Європи за 1998-2015 роки, за археологічним старожитностями доведено зародження в X-XVIII тисячоліттях до нашої ери пратрипільської чи праслов'янської духовності та релігійної культури, які і слід ставити в основу слов'янської: української, польської, чеської, словацької, хорватської, сербської, словенської та інших слов'янських культур [6,с.139-144; с.149-150; с.3-8; с.4-30; с.6-13; с.85-89; с.98-106; с.90-115].

Басейн міжріччя рік Дунаю та Дністра та Українського Причорномор'я в X-VIII тисячоліттях до нашої ери за останніми археологічними дослідженнями, був дуже багатий плодами, рибою та всіма іншими життєдайними для людини природними потребами. Власне за умов благодатності він і був заселений ранніми трипільцями від гирл міжріччя рік Дунаю та Дністра по усьому басейну Чорного моря. Науковими археологічними дослідженнями за 1998-2015 роки, вдалося археологічно дослідити, що регіон Дністро-Подунав'я до Причорномор'я був особливо благодатним для утворення ранньої трипільсько-слов'янської пастушої спільноти та релігійної культури та духовності. Трипільсько-слов'янські племена, які кристалізувалися у цьому регіоні, як вважають ряд дослідників цієї проблеми, зокрема В. Грабовецький, В. Ідзьо, П. Кононенко, Ю. Шилов, В. Кобилюх, Я. Масарик, В. Хитрук, О. Огірко, В. Артюх та інші, духовно і релігійно після Вселенського потому, утворюють в Причорномор'ї свою релігійну культуру [12,с.92-100].

Мандруючи з релігійними псалмами, по колу, навколо басейну Чорного моря за час з X по XVIII тисячоліття ці індо-європейські і праслов'янські племена утворили свою власну релігійну та духовну культуру та вибрали сталий осідок для свого етнічного, культурного та релігійно-духовного розвитку.

За власними археологічними дослідженнями, які проводилися з 1998 по 2015 роки, виявлено найбільше архаїчних релігійно-духовних старожитностей індо-європейської чи трипільсько-слов'янської культури, про які мова піде нижче.

Із аналізу виявлених археологічних артефактів можна зробити висновок, що найактивніше ці племена розвивалися від Чорного моря до гирл Дністро-Дунайського басейну. Сьогодні це Причорноморське узбережжя Одеської області України та суміжні з нею землі Болгарії, Румунії та Молдови. Слід наголосити, що на цих територіях теж виявлені трипільсько-слов'янські старожитності V-II тисячоліть до нашої ери, однак не такі архаїчні як X-VIII тисячоліть до нашої ери, які виявлені вченими-археологами Кафедри Українознавства Інституту Східної Європи в гирлі Дністро-Дунайського межиріччя [6,с.139-144; с.149-150; с.3-8; с.4-30; с.6-13; с.85-89; с.98-106; с.90-115].

Як вважає визначний дослідник релігійної духовності, професор Кафедри Українознавства Інституту Східної Європи Олег Огірко: «Трипільська релігійна культура, як спільнота людей виникла в неолітичний час та існувала на території сучасної України, Молдови та Румунії. Докази про існування Трипільської релігійної культури були знайдені на обох берегах Дністра та ріки Буг, а також на берегах рік Прута та Сирету (західна Україна і Молдова). Племена Трипілля жили у мідному віці. Їхні вірування були пов'язані з культами плідності та поклоніння предкам. Їхнім головним способом життя було землеробство та скотарство. Вони мешкали на високих побудовах на землі, обробляли мідь, створювали будівлі з дерева та глини, виготовляли керамічний посуд, тканини тощо» [8,с.88-90; с.14-17]. Сьогодні відомо біля двох тисяч пам'ятників культури Трипілля в Україні - поселення, поховання та надгробники. Археологи вивчають Трипільську цивілізацію упродовж століття, і їх результатами стали дуже важливі та цікаві деталі з історії, розвитку ремесел, про знаряддя, приміщення, традиції, та духовні аспекти життя [1,с.88-89].

Особливо цікавими археологічними дослідженнями стали її дослідження в Українському Причорномор'ї у 1988-2015 роках. Це дозволило зробити наукові висновки та деяку реконструкцію виникнення та кристалізацію духовності та релігійного світобачення трипільсько-слов'янської релігійної духовності, як і етногенезу та розвитку слов'янства та його релігійної культури взагалі [6,с.139-144; с.149-150; с.3-8; с.4-30; с.6-13; с.85-89; с.98-106; с.90-115].

Подасмо археологічний матеріал пратрипільської культури по роках її дослідження з Чорноморського та Дністро-Дунайського міжріччя, які прилягають до Причорномор'я, який датується, зокрема вченим кандидатом філологічних наук, доцентом Кафедри Українознавства Інституту Східної Європи В. Хитруком - X тисячоліттям до нашої ери [27,с.92-100], автором цього дослідження X-VIII тисячоліттями до нашої ери [6,с.139-144; с.149-150; с.3-8; с.4-30; с.6-13; с.85-89; с.98-106; с.90-115].

Мал. 2. Релігійні жіночі статуетки X-VIII тисячоліття до нашої ери. 1998 рік.

Мал. 3. Релігійні жіночі статуетки X-VIII тисячоліття до нашої ери. 1999 рік.

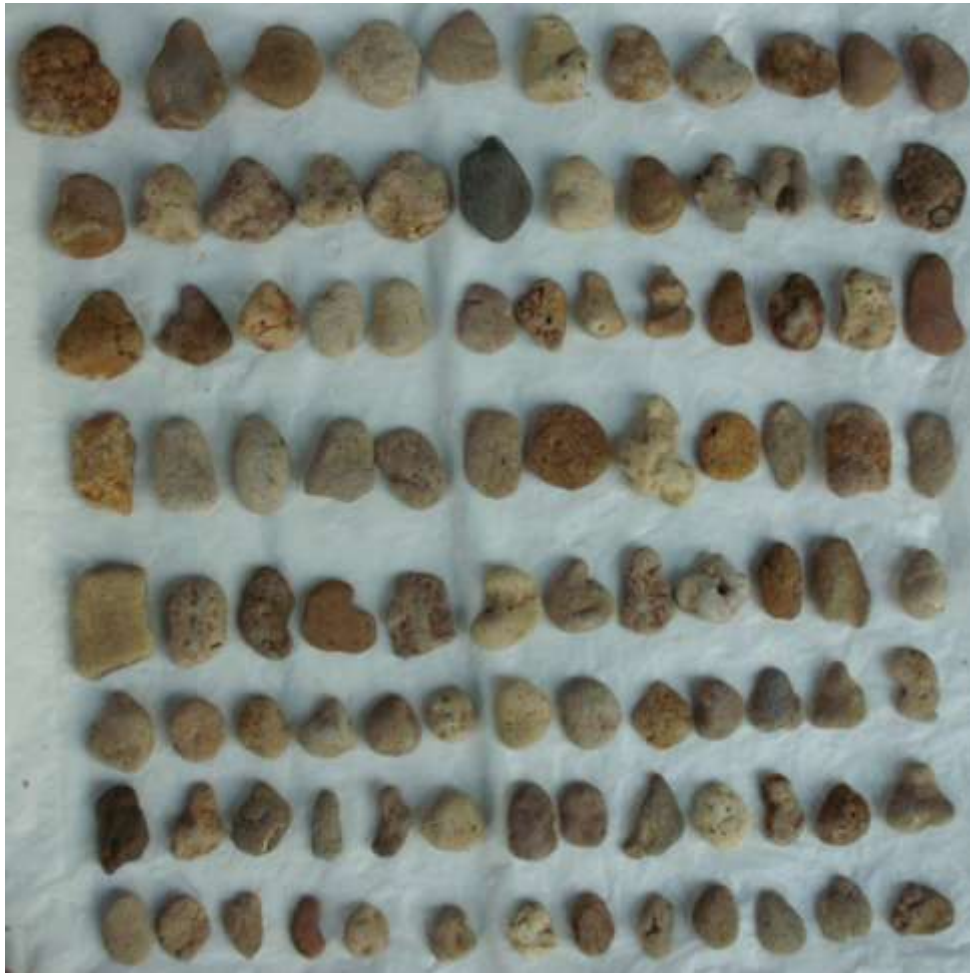

Мал. 4. Релігійні жіночі статуетки X-VIII тисячоліття до нашої ери. 2000 рік.

Мал. 5. Релігійні жіночі статуетки X-VIII тисячоліття до нашої ери. 2001 рік.

Мал. 6. Релігійні жіночі статуетки X-VIII тисячоліття до нашої ери. 2002 рік.

Мал. 7. Релігійні жіночі статуетки X-VIII тисячоліття до нашої ери. 2003 рік.

Мал. 8. Релігійні жіночі статуєтки X-VIII тисячоліття до нашої ери. 2004 рік.

Мал. 9. Релігійні жіночі статуєтки X-VIII тисячоліття до нашої ери. 2005 рік.

Мал. 10. Релігійні жіночі статуетки X-VIII тисячоліття до нашої ери. 2006 рік.

Мал. 11. Релігійні жіночі статуетки X-VIII тисячоліття до нашої ери. 2007 рік.

Мал. 12. Релігійні жіночі статуєтки X-VIII тисячоліття до нашої ери. 2008 рік.

Мал. 13. Релігійні жіночі статуєтки X-VIII тисячоліття до нашої ери. 2009 рік.

Мал. 14. Релігійні жіночі статуетки X-VIII тисячоліття до нашої ери. 2010 рік.

Мал. 15. Релігійні жіночі статуетки X-VIII тисячоліття до нашої ери. Червень, 2011 року.

Мал. 16. Релігійні жіночі статуетки X-VIII тисячоліття до нашої ери. Серпень, 2011 року.

Мал. 17. Релігійні жіночі статуетки X-VIII тисячоліття до нашої ери. Червень, 2012 року.

Мал. 18. Релігійні жіночі статуетки X-VIII тисячоліття до н. е. з Причорномор'я. Серпень, 2012р.

Мал. 19. Релігійні жіночі статуетки X-VIII тисячоліття до н. е. з Причорномор'я. Червень, 2013р.

Мал. 20. Релігійні жіночі статуетки X-VIII тисячоліття до н. е. з Причорномор'я. Серпень, 2013р.

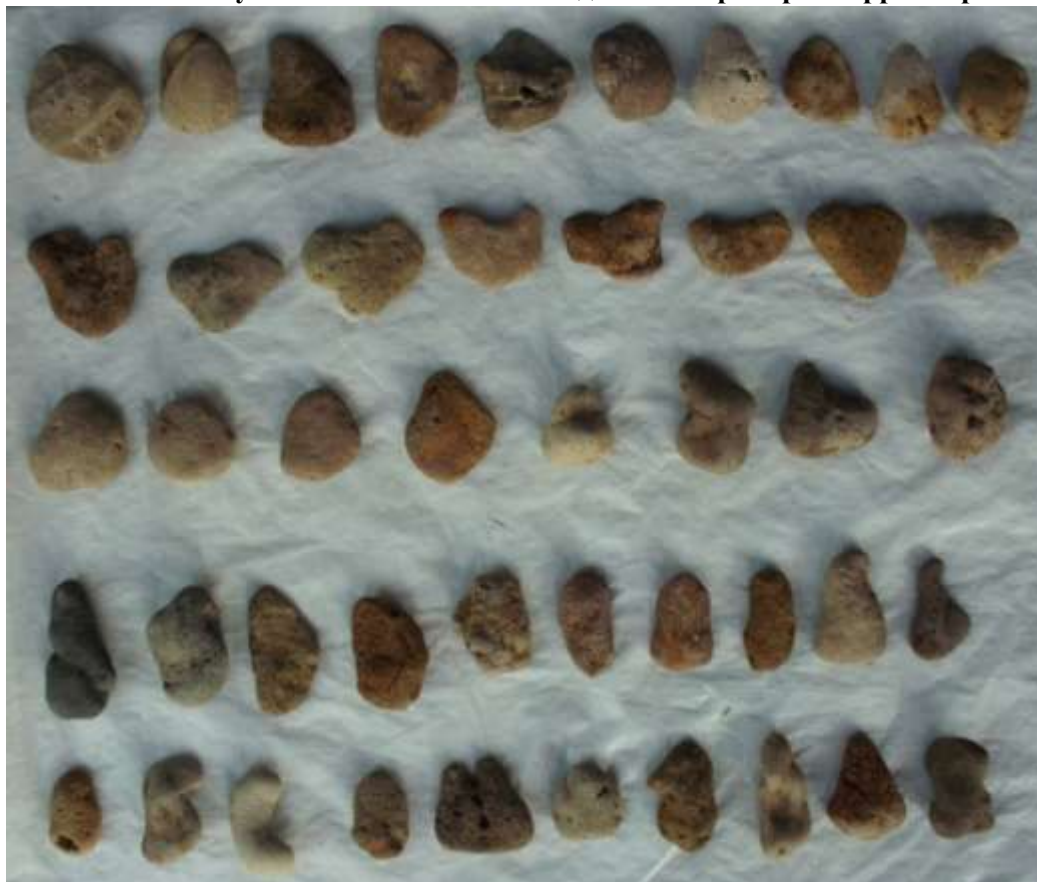

Мал. 21. Релігійні жіночі статуетки X-VIII тисячоліття до н. е. з Причорномор'я. Червень, 2014р.

Мал. 22. Релігійні жіночі статуетки X-VIII тисячоліття до н. е. з Причорномор'я. Серпень, 2014р.

Мал. 23. Релігійні жіночі статуетки X-VIII тисячоліття до н. е. з Причорномор'я. Червень, 2015р.

Окрім Дністро-Дунайського міжріччя, де вивчено археологічно, найдавніші релігійні трипільські старожитності, проводились дослідження і в інших регіонах басейну Чорного моря [11,с14-16].

Так по узбережжю Чорного моря в сторону міста Одеси, як і в самому місті Одесі було виявлено трипільсько-ранньослов'янські аналогічні старожитності, як в Дністро-Дунайському регіоні, що дало право наголосити, що епіцентр формування і поширення релігійної культури та духовності трипільсько-слов'янських племен проходив у Дністро-Дунайському міжріччя, що прилягає до басейну Чорного моря [6,с.139-144; с.149-150; с.3-8; с.4-30; с.6-13; с.85-89; с.98-106; с.90-115].

Подамо в даній праці і ранні старожитності трипільсько-слов'янських племен з регіону міста Одеси, які засвідчують пастушу культуру ранніх трипільців, як давніх мешканців Чорноморського басейну. Залишається тільки загадкою в яку сторону був рух цих пастуших племен. Із аналізу всіх наявних ранньотрипільських старожитностей бачимо, що в VI - V тисячолітті до нашої ери вони появляються всюди від Передньої Азії до Подніпров'я, а отже в Причорноморрі трипільська культура та релігія активно розвивається, як вважає дослідник В. Хитрук з X тисячоліття до н. е. і вдосконалюється у більш передовій релігійно-духовній системі в подальшому на територіях від Передньої Азії до території Сучасної Туреччини та в регіонах Європи і України [12,с.92-100]. Однак найбільш поступального розвитку вона набуває в епоху Шумерської, а особливо Причорноморської - Хеттської цивілізацій з якої, за науковими висновками чеського археолога Б.Грозного, вже чітко прослідковуються витoki праслов'янської релігійної культури [6,с.139-144; с.149-150; с.3-8; с.4-30; с.6-13; с.85-89; с.98-106; с.90-115].

Мал. 24. 25. Релігійні жіночі статуетки X-VIII тисячоліття до н. е. з Одеси. Серпень, 2015р.

Мал. 26. 27. 28. Релігійні жіночі статуетки X-VIII тисячоліття до н. е. з Одеси. Серпень, 2015р.

Слід наголосити, що на ряді каменів-фігурок зафіксована і первісна писемність, яка нагадує визначну писемність Причорномор'я, що зафіксована на відомому пам'ятнику Причорномор'я – «Кам'яна Могила» [12,с.92-100].

Мал. 29. Зразки ранньої трипільської значкової писемності на камені X-VIII тисячоліть до н. е.

Мал. 30. Зразки ранньої трипільської значкової писемності на камені X-VIII тисячоліть до н. е.

Головним найстародавнішим, найархаїчнішим богом трипільців, вважає дослідник О. Огірко, була жінка, її культура розвивала багату та складну артистичну символіку релігійної віри до Великої Богині у різних її іпостасях – Давальниця життя, Володарка смерті та Богиня відтворення. Ця символічна система віддзеркалює природу, але водночас представляє «циклічність, нелінійність та міфічний час. Безсумнівно, що в ранньотрипільському суспільстві велику роль відігравала жінка. В її честь тут було названо цілу епоху-матріархат. Зразки епохи матріархату в її класичному ранньотрипільському вигляді тут теж було виявлено у вигляді ранньотрипільської статуетки [8,с. 88-90; с.14-17].

Мал. 31.32.33. Релігійні жіночі статуетки X-VIII тисячоліття до нашої ери з Причорномор'я.

Мал. 34. 35. 36. 37. Релігійні жіночі статуетки X-VIII тисячоліття до нашої ери з Причорномор'я.

Мал. 38. 39. Релігійні жіночі статуетки X-VIII тисячоліття до нашої ери з Причорномор'я.

Особливо привертає увагу викинуте на берег з Чорного моря, у Дністро-Дунайському міжр'язі, трипільсько-ранньослов'янське, жіноче божество, яке очевидно було тут найбільш шановане [1,с.12-15].

Це жіноче божество можливо пов'язується з релігійною культурою та духовністю та символом Чорного моря... Подаючи його нище, на малюнках: 40 А, 41 Б, 42 В, для подальшо всестороннього дослідження вченими, наголосимо, що це божество було викинуте на берег Чорного моря під час великої бурі літом 2015 року. Очевидно, що епіцентр раннього трипілля в 5-10 км. в Чорному морі... [4,с.12-14].

Можливо це морське ранньотрипільське божество є різновидом жіночого божества, яке у зменшеному вигляді є на трипільських жіночих статуетках, які подано вище у цьому дослідженні... [6,с.139-144; с.149-150; с.3-8; с.4-30; с.6-13; с.85-89; с.98-106; с.90-115].

Мал. 40. Релігійна жіноча статуетка X-VIII тисячоліття до нашої ери з Причорномор'я. Вид А.

Мал. 41. Релігійна жіноча статуетка X-VIII тисячоліття до нашої ери з Причорномор'я. Вид Б.

Мал. 42. Релігійна жіноча статуетка X-VIII тисячоліття до нашої ери з Причорномор'я. Вид В.

Якщо поглянути на розвинену релігійну культуру поклоніння «жіночій трипільській голові», то вона фіксується жіночими трипільськими статуетками у продовж усієї епохи Трипілля, про що засвідчує також ритуальний релігійний посуд для жіночого ритуального поклоніння трипільців VIII-II тис. до н. е. [1,с.89].

Мал. 43. 44. 45. 46. 47. 48.49. 50. 51.52. Релігійна жіноча статуетка VI-II тисячоліття до нашої ери.

Мал. 53. 54. 55. Релігійний посуд жіночого поклоніння трипільців VI-II тисячоліття до нашої ери.

Слід наголосити, що недостатньо дослідженими залишаються добре отесані, здається з ритуального ранньотрипільського капища, викинуті Чорним морем на берег, камені. У якійсь мірі ці камені нагадують аналоги, дослідженого археологом В. Хвойкою, виложеного такими ж тесаними каменями трипільського культового капища VI тис. до н. е., яке археолог В. Хвойка розкопав у Києві на початку XX століття.

Мал. 56. 56. Камені з ритуального ранньотрипільського капища VIII-VI тис. до н. е. викинуті з моря.

На березі Чорного моря після шторму були також виявлені і уламки трипільського посуду, що виготовлявся шляхом випалювання. Умовно його датуємо, приблизно VII-VI тис. до н. е., що засвідчує довготривалість проживання ранніх трипільців в Дністро-Дунайському міжріччі басейну Чорного моря.

Мал. 58. 59. 60. Уламки ранньотрипільського посуду VII-VI тис. до н. е.

Слід наголосити, що рання релігійна та духовна культура трипільсько-слов'янських племен цього Причорноморського регіону X-VIII тисячоліть до нашої ери також включала в себе і поклоніння різним оточуючим звірям. Так виявлені ранні фігурки: дельфінів, морських птахів, звірів, зубрів, ведмедів, барсів, говорять про це [6,с.139-144;с.149-150;с.3-8; с.4-30; с.6-13; с.85-89; с.98-106; с.90-115].

Мал. 61. Релігійна статуетка X-VIII тисячоліття до нашої ери з Причорномор'я. Дельфін.

Мал. 62. Релігійна статуетка X-VIII тисячоліття до нашої ери з Причорномор'я. Зубр.

Мал. 63. 64. Релігійні статуетки X-VIII тисячоліття до нашої ери з Причорномор'я. Качки.

Мал. 65. Релігійна статуетка X-VIII тисячоліття до нашої ери з Причорномор'я. Медвідь.

Мал. 66. Релігійна статуетки X-VIII тисячоліття до нашої ери з Причорномор'я. Барс.

Професор Кафедри Українознавства Інституту Східної Європи О. Огірко, вважає, що племена Трипілья, що жили у мідному віці, їх вірування були пов'язані з культами плідності та поклоніння предкам. Їхнім головним способом життя в ранню епоху формування з X по VIII тисячоліття до нашої ери було скотарство. Вони проживали мандруючи з стадами худоби і птиці навколо Чорного моря, мешкаючи на високих пагорбах. Трипільці в ранню епоху свого формування обробляли камінь для знарядь полювання та ритуальні релігійні амулети, жіночі фігурки різної форми та різних розмірів, оскільки в них був культ-Жінки-Матері, продовжувачки роду [8, с. 88-90; с.14-17].

Археологи вивчають ранню трипільську цивілізацію Причорномор'я наголошують, що в X-VIII тисячоліттях до н. е. в пратрипільців зароджуються релігійні та духовні традиції, які ведуть їх через асе життя. Виявлені статуетки - жінок пратрипільської цивілізації у стадії її зародження дали можливість зробити наукову реконструкцію цієї релігійної культури. Головним богом ранніх трипільців в X-VIII тисячоліттях до нашої ери була жінка, матір, і їхня культура розвивала багату та складну артистичну символіку релігійної віри до Великої Богині-Матері у різних її іпостасях - Давальниця життя, Володарка смерті та Богиня відтворення. Ця символічна система віддзеркалює природу, але водночас представляє «циклічність, нелінійність та міфічний час» [8,с. 88-90; с.14-17].

Відповідно, трипільська культура Дністро-Дунайського міжріччя, що прилягає до Причорномор'я мала усі риси матріархату. Жінки займалися сільськогосподарськими справами, головували у сім'ях, готували керамічні предмети, тканини, одяг та відігравали провідну роль у суспільстві. Чоловіки полювали, випасанням худобу, готували знаряддя праці з каміння та кісток [8, с.88-90; с.14-17].

Трипільці Дністро-Дунайського міжріччя, що прилягає до Причорномор'я, прямо або опосередковано спілкувалися з багатьма високими носіями культури того часу, здійснювали господарський і культурний обмін з Кавказом, Єгиптом, Месопотамією, Малою Азією (регіон Трої на території сучасної Туреччини). Але особливо тісний зв'язок і навіть споріднення мала трипільська культура з Балканами, Критом та іншими островами Егейського моря, де процвітала егейська (або крито-мінойська) культура. Є підстави навіть для твердження, що трипільці Дністро-Дунайського міжріччя, що прилягає до Причорномор'я існував на протязі з X - по II тисячоліття нашої ери входили до єдиного культурного та релігійного простору «від Чорного моря до Карпат, Галичини, Волині до Києва та Криту». Шляхом співставлення древніх слів, що є у слов'янських і грецьких мовах, з пам'ятниками трипільської культури Дністро-Дунайського міжріччя, що прилягає до Причорномор'я, та егейської культур була здійснена реконструкція мови трипільської культури. Головною її особливістю виявилось превалювання слів з відкритими складами. Сліди такої ж мовної структури як в регіоні Дністро-Дунайського міжріччя, що прилягає до Причорномор'я, виявилися на Криті, у Малій Азії, у Месопотамії, що є найдавнішим населенням

Межиріччя, у якого шумери запозичали землеробство, обробку металів, будівництво міст, писемність і деякі міфологічні уявлення, і яке говорило також мовою тільки з відкритими складами. Отже, мова носіїв трипільської культури Дністро-Дунайського міжріччя, що прилягає до Причорномор'я відноситься до особливого раннього типу найдавніших чорноморсько-середземноморських мов [6, с.139-144; с.149-150; с.3-8; с.4-30; с.6-13; с.85-89; с.98-106; с.90-115].

З мови трипільців Дністро-Дунайського міжріччя, що прилягає до Причорномор'я в X-XVIII тисячоліттях до н. е. запозичено, наприклад, такі слова, як голуб, горох, горіх, залізо, кобила, могила, імена божеств Купала, Ладу, Марена і багато інших. Археологічні знахідки трипільської культури - Дністро-Дунайського міжріччя, що прилягає до Причорномор'я, це переважно різного рівня стилістичні жіночі фігурки, кам'яні фігурки звірів, а також пізніше, що розвинулися в VII-V тисячоліттях нашої ери керамічний посуд - дво - та триколірний, з використанням переважно чорного, червоного та білого кольорів мінерального походження. Якість цих предметів перевершує усі подібні вироби Старої Європи. Цікаво знати, що у Трипільлі було знайдено мініатюрну модель двоповерхового будинку. Усі знайдені мініатюрні моделі – жіночі форми та фігурки, а також зображення звірів на посуді, санках, були з кераміки або глини. Більш вишукані форми трипільців Дністро-Дунайського міжріччя, що прилягає до Причорномор'я (жіночі фігурки, посуд, банки, чаші, амфори, а також дві чаші, з'єднані в одну) мали прикраси та декорації з малюнками спіральних ліній, овальних зображень у формі яєць, а також інші форми (паралель, мережка, зигзаги тощо). Знайдені також речі Дністро-Дунайського міжріччя, що прилягає до Причорномор'я щоденного вжитку: ткацький станок та моток, щоденний сірий посуд (без прикрас та малюнків) з глини із домішками піску та подрібненого черепашнику, яскраво засвідчують, що цей регіон культурного та релігійного зародження трипільської культури. Який переріс в економічний і культурний [9, с.24-37; с.67-74]. Власне з цього первісного регіону Дністро-Дунайського міжріччя, що прилягає до Причорномор'я, й пройшов процес первісного розселення трипільців, про що засвідчують вище приведені археологічні старожитності [3, с.24-27].

Тут на жіночих фігурках були знайдені різного рівня соляні знаки, написи, які означають різний рівень духовного життя. Але символи розкопок раннього Трипільля Дністро-Дунайського міжріччя, що прилягає до Причорномор'я, пов'язані з Великою Богинею - жінкою роженицею, жінкою-володаркою, жінкою-богинею, продовжувачкою роду, відгомін про обожнення якої і донині доносить нам слов'янська та українська народна творчість, особливо на красивих ляльках, жінках-мотанках, кам'яних статуетках, великодніх писанках на яких є стародавні жіночі образи, візерунках на кам'яних архаїчних жіночих фігурках, які слугували тотемами-божествами, які ранні трипільці X-XIII тисячоліття до нашої ери в Дністро-Дунайському міжріччі, що прилягає до Причорномор'я, носили як натільні та культові амулети [8, с. 88-90; с.14-17].

На домашньому вівтарі трипільців обов'язково були присутні в регіонах Дністро-Дунайського міжріччя, що прилягає до Причорномор'я як кам'яні так і глиняні фігурки Жінки, як Богині що представляє вищі небесні і земні Сили, яким вони вклонялися [10, с. 78-83].

Отже віднайдені у великій кількості кам'яні символи-статуетки в регіонах Дністро-Дунайського міжріччя, що прилягає до Причорномор'я означають ранньотрипільський культ Богині-Матері – символу материнства й родючості, дельфіна – символу морської плодючості та сили, водоплаваючі птахи – сили – безмежного та божественного неба, ведмедя – земної сили. Ці уявлення ранніх трипільців Дністро-Дунайського міжріччя, що прилягає до Причорномор'я X-VIII тисячоліть до нашої ери, загалом тотожні зі світоглядом народів басейнів Чорного та Середземного морів, що з'явилися пізніше після розселення трипільців з Дністро-Дунайського міжріччя та регіону, що прилягає до Причорномор'я, зокрема в античних греків, хеттів, персів, скіфів, кельтів, слов'ян [11, с.32-37].

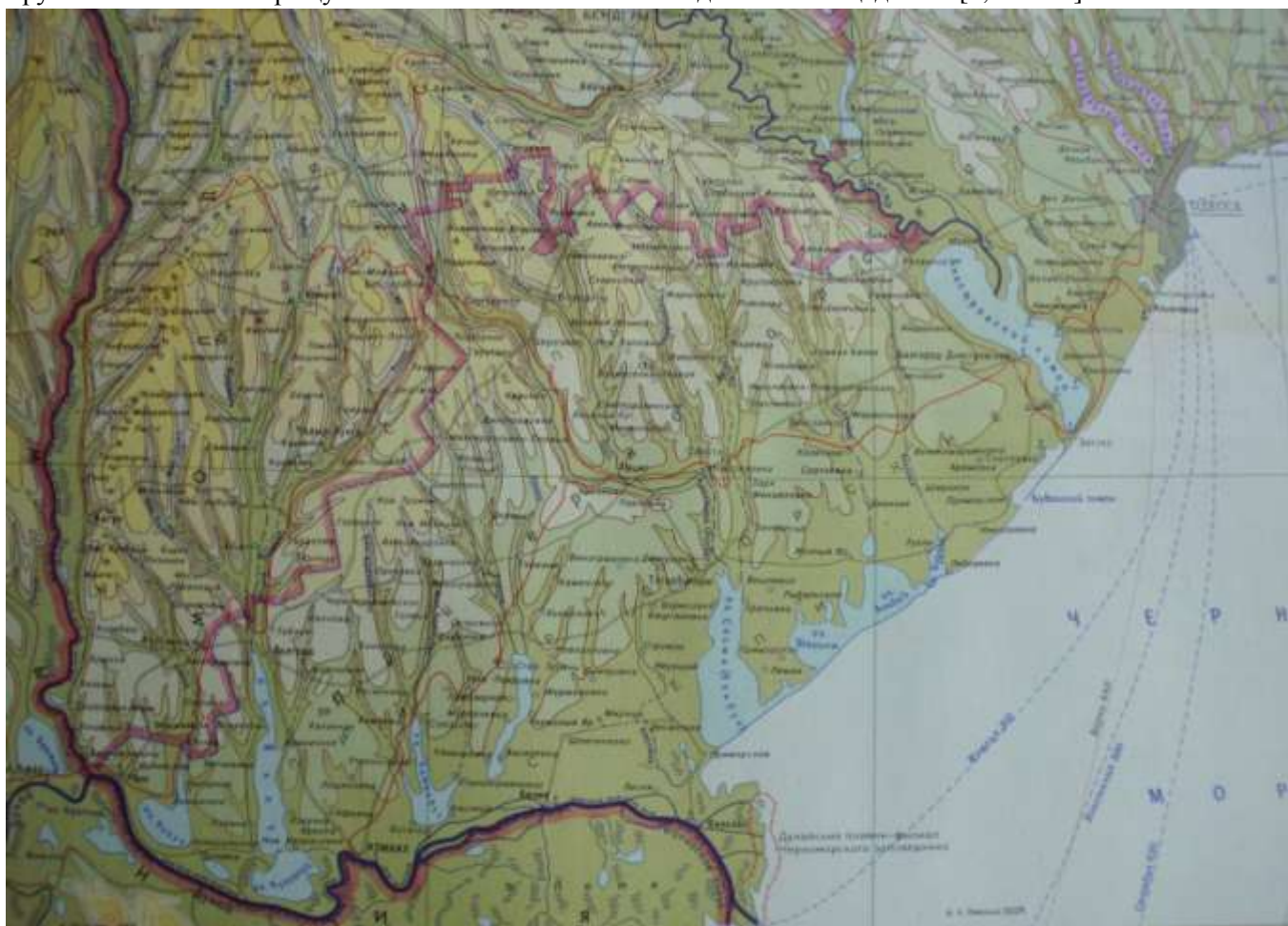
Власне, нічого дивного в цьому немає – все язичницьке світосприймання подібне: де раннє поклоніння жінці-рожениці, лежить в основі культури матриархату культ якої було поклоніння Небу, Землі, Воді і силам природи, як і особливо був в пошані - культ Великої Матері [12, с.21- 5]. На трипільських кам'яних і глиняних фігурках, які приведені в цьому дослідженні, богиня Мати-Земля іноді постає з піднятими руками – як і слов'янська богиня родючості Мокоша, як і Софіївська Оранта. Культ Богині-Матері спільний для Трипільської цивілізації й спорідненої цивілізації Греції, Хетті та Криту. Звідти з регіонів Дністро-Дунайського міжріччя, що прилягає до Причорномор'я, він перейшов у античність і відродився в поклонінні одній із найбільш шанованих богинь Риму й Греції - Матері богів і смертних Кібелі [8, с. 88-90; с.14-17].

Однак, попри всі спільні ранні риси стародавніх сакральних поглядів, ранньотрипільське суспільство йшло своїм колом, своїм Причорноморським шляхом, кола, створило й розвинуло в регіонах Дністро-Дунайського міжріччя, що прилягає до Причорномор'я власні релігійні уявлення й власні ритуали, які зафіксовані на кам'янім витворі Матері-Богині [7, с.11-17]. У трипільців в регіонах Дністро-Дунайського міжріччя, що прилягає до Причорномор'я, що рухалися по колу басейна Чорного моря була дуже проста

релігія: вони визнавали Небесну Сонячну Силу і з'єднану з сонячною, Жіночу Силу – Роженицю, що підтверджують нам описи релігійних вірувань і звичаїв здійснювалися вже у Вавилоні, Ассирії, Єгипті, в Греції про народи в регіонах Дністро-Дунайського міжріччя, що прилягає до Причорномор'я, описував Геродот, який порівнював релігію трипільців-землеробів-хліборобів з грецькою, єгипетською, перською та скіфською релігією[10, с.23-26]. Відомий грецький письменник Плутарх ще в 126 р. до н. е. писав: «...Їх релігія - це зв'язок земного і небесного, матеріального і духовного, тлінного і нетлінного, скінченого і безконечного, видимого і невидимого, людського і божественного. Релігія - це також відношення людини до Бога та Бога до людини, це своєрідний зв'язок номосу і космосу, тобто діалог, а не монолог між особами (людиною і Богом)» [8,с. 88-90; с.14-17].

Дані археології, жіночі кам'яні фігурки, що виявлені в регіонах Дністро-Дунайського міжріччя, що прилягає до Причорномор'я, та фрагментарні залишки стародавніх вірувань Чорноморських та Середземноморських народів, що проживали в їх басейнах, дозволяють зробити висновок, що первинна релігія у ранній трипільській культурі була проста, ясна, лаконічна і практична [2, с.46-52]. Вірили тільки в те, що розуміли, тому первісна релігія була цілісною системою знань, перевірених суспільною практикою. Робили тільки те, про що знали, тому й називали цю релігію словом Віда, тобто Знання. Своєю простотою та практичністю, а відтак і ефективністю Арійська релігія відрізнялася від суперечливого хаосу, на який свого часу перетворилася перестаріла релігія кроманьйонської Борії-Атлантиди. Трипільці Дністро-Дунайського міжріччя та Причорномор'я ясно усвідомлювали себе духовними сутностями, вірячи в культ Матері-Богині навчилися одухотворювати і вдосконалювати навколишній світ, оскільки з утроби Матері-Богині появлялася сама людина, яка формувала новий світ. Нова трипільська людина в процесі свого вірування повинна покращувати земний і небесний своїх для своїх нащадків... [8,с.88-90]

Мал. 67. Карта концентрації виявлених ранніх трипільських старожитності X-VIII тисячоліть до нашої ери в Дністро-Дунайському міжріччі басейну Чорного моря.

Таким чином з регіонів Дністро-Дунайського міжріччя, що прилягає до Причорномор'я, та усього басейну Чорного моря, ранні трипільці (індо-європейці), чи арійці, що сформувались тут в X-VIII тисячоліттях до нашої ери, розійшлися в різні регіони Європи та Азії, які понесли в різні сторони, про що засвідують вище приведені археологічні джерела, свою сформовану релігійну культуру[6, с.251].

Цим і пояснюється відсутність зрілої трипільської культури на берегах Чорного моря, в регіонах Дністро-Дунайського міжріччя, що прилягає до Причорномор'я [6,с.139-144; с.149-150; с.3-8; с.4-30; с.6-13; с.85-89; с.98-106; с.90-115].

Очевидно більшість поселень ранніх трипільців культові статуетки які кам'яні предмети якої викидає Чорне море під час бурь на берег, зокрема в епіцентрі їх раннього розселення в Дністро-Дунайського міжріччя, що прилягає до Причорномор'я, знаходиться сьогодні десь близько в морі. Це може говорити, що берег Чорного моря в X-VIII тисячоліттях нашої ери був приблизно на 15-20 кілометрів далше в Чорне море ніж сучасний берег, на який морська буря викидає ранньотрипільські старожитності [6,с.139-144; с.149-150; с.3-8; с.4-30; с.6-13; с.85-89; с.98-106; с.90-115].

Отже з цього українського трипільського регіону, Дністро-Дунайського міжріччя, що прилягає до Причорномор'я, умовно названого, ранньотрипільського культурою X-VIII тисячоліть до н. е., згідно першого місця свого археологічного відкриття та дослідження, археологом В. Хвойкою, - Трипільська культура (цивілізація) [11,с.22-44], проходить трипільське розселення і тривале проживання в регіонах Подністров'я, де археологом Т. Ткачуком виявлені архаїчні трипільські старожитності VII тисячоліття до н. е. далше ранньотрипільська культура рухається в Побужжя та Подніпров'я де в VI-II тисячоліттях починає кристалізуватися слов'янський конгломерат, який поширює свою стародавню культуру Матері-Рожениці у Східне Причорномор'я та Північно-Західне Причорномор'я та на Балкани [1, с.149-150].

Мал. 68. 69. 70. 71. Трипільські класичні релігійні жіночі статуетки V - II тис. до нашої ери.

Згідно археологічних свідчень стародавній Трипільський культ Матері-Рожениці в трипільців-слов'ян, згідно свідчень археологічної наук, функціонує з VI-IV і на межі III - II тис. до н. е. [5, с.29-37].

Мал. 72. 73. 74. 75. Трипільські класичні релігійні жіночі статуетки V-II тис. до нашої ери.

У висновок наголосимо, що з VI тис до н. е. функціонує «Трипільська культура» яка отримала назву від місця, де була вперше була відкрита археологом В. Хвойкою на початку XX століття, зародження, якої пройшло в X-VIII тис. до н. е. у Дністро-Дунайському міжріччі басейну Чорного моря [11, с.38-59].

Список використаних джерел та літератури:

1. Археологія УРСР. - К. «Наукова Думка», 1971. - Т.І.
2. Бибииков С.Н. Древнейшие кремнёвые выработки в Среднем Поднестровье. - Sbornik Narodního musea v Praze, 1966. - SV. - XX. - Cis.1-2.
3. Бибииков С.Н. Раннетрипольское поселение Лука-Врублевская на Днестре. МИА. - М.-Л., 1953. - №38.
4. Брей У., Трамп Д. Археологический словарь. - М., «Прогресс», 1990.
5. Добровольський А.В. Перше Саботинівське поселення. Археологія Прикарпаття. - К., 1952. - Т.ІV.
6. Ідзьо В.С., Артюх В.С. Загальна характеристика розвитку Трипільської цивілізації в контексті кристалізації європейського стародавнього світу V-III тисячоліття до н. е. - Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2003. - Т. VIII.
- Ідзьо В.С., Артюх В.С. Пізньотрипільська культура на території України. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2003. - Т. VIII.
- Ідзьо В. Будівництво і живопис та релігійне світобачення Трипільської культури. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2007. - Т. XIII.
- Ідзьо Віктор. Трипільська цивілізація в Україні: характеристика розвитку та упадку в контексті еволюції стародавнього світу в VI-II тисячолітті до нашої ери. - Івано-Франківськ "Сімік", 2011р.
- Ідзьо В.С. Загальна характеристика розвитку Трипільської цивілізації в контексті кристалізації європейського стародавнього світу V-III тисячоліття до н. е. - Трипільська Цивілізація. - Науково-популярний журнал. - Київ, 2011. - №1.
- Ідзьо В.С. Будівництво і живопис та релігійне світобачення Трипільської культури. - Трипільська Цивілізація. - Науково-практичний журнал. - Київ, 2012. - №3.
- Ідзьо В. Трипільська культура на території України в контексті дослідження кристалізації української нації в VI-II тисячоліттях до нашої ери. Науковий Вісник Українського Університету міста Москви. - Москва, 2015р. - Т. XX.
- Ідзьо В. Трипільська релігійна культура гирла Дністро-Дунайського міжріччя басейну Чорного моря України в контексті дослідження етногенезу релігійної культури та духовності в контексті дослідження формування європейської спільноти а X-II тисячоліттях до нашої ери. Науковий Вісник Українського Університету міста Москви. - Москва, 2016р. - Т. XXI.
7. Мовша Т.Г. К вопросу о трипольских погребения с обрядом труположения. - МИА ЮС СССР и РНР. - Кишинёв, 1969.
8. Огірко О. Релігійні елементи у Трипільській культурі. Науковий Вісник Українського Університету міста Москви. - Москва, 2016. - Т. XXI.
- Пассек Т.С. Периодизация трипольских поселений. - МИА. - М., 1949. - №10.
9. Рудинський М.Я. Поповгородський вияв культури мальованої кераміки. Антропологія. - К., 1930. - Т. III.
10. Черныш Е.К. К истории поселения энеолитического времени в среднем Поднестровье. - МИА, - М., 1962. - №102.
11. Хвойка В.В. Каменный век среднего Поднепровья. Труды XI Археологического съезда. - М., 1901. - Т. I.
12. Хитрук В.О. Золота Булава. - Київ «Сучасний Письменник», 2012.

Виктор Ідзьо

Религиозная культура Днестро-Дунайского междуречья бассейна Чорного моря Украины в эпоху Триполья в контексте исследования этногенеза религиозной культуры и формирования древнеевропейской общности в X-VIII тысячелетиях до нашей эры

Аннотация: В статье исследуется религиозная культура Днестро-Дунайского междуречья бассейна Чорного моря Украины в эпоху Триполья в контексте исследования этногенеза религиозной культуры и формирования древнеевропейской общности в X-VIII тысячелетиях до нашей эры.

Ключевые слова: Эпоха Триполья, Днестро-Дунайское междуречья бассейна Чорного моря, X-VIII тысячелетиях до нашей эры, религиозная культура.

ЗАЯВКА
НА УЧАСТЬ У МІЖНАРОДНІЙ НАУКОВІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ
В МІСТІ СВІТАВІ. ЧЕСЬКА РЕСПУБЛІКА.

Прізвище Ідзьо _____

Ім'я Віктор _____

По батькові Святославович _____

Посада Директор Інституту Східної Європи,
Завідувач Кафедрою Українознавства Університету «Львівський Ставропігон».

Науковий ступінь доктор історичних наук _____

Учені звання професор, академік _____

Назва доповіді:

Віктор Ідзьо. Релігійна культура Дністро-Дунайського міжріччя басейну Чорного моря України в епоху Трипілля в контексті дослідження етногенезу релігійної культури та формування давньоєвропейської спільноти в X-VIII тисячоліттях до нашої ери

Організація - Інститут Східної Європи при
Університеті "Львівський Ставропігон". УКРАЇНА _____

Адреса: 79066 Україна, м. Львів - 66. Вул. Кавалерідзе, 12-90. _____

Телефон: 097-49-62-240 _____

E-mail: vsidzo@mail.ru _____